

KÁRPÁTALJAI TURISTAFORGALOM: KIUTAZÓ, BEUTAZÓ ÉS BELFÖLDI TURIZMUS

TARPAI JÓZSEF

Summary

Transcarpathia is the picturesque land with a unique geopolitical and geographical location. The region borders with four states – i.e. Hungary, Poland, Romania and Slovakia. Transcarpathian region can be proud for its natural resources and high recreation potential. The national diversity, long history and rich local culture, a well-developed network of resorts, recreation and treatment places, as well as the hotels attract more and more visitors to come. The most important for the regional development is the local tourism. There are five times more visitors from all the Ukrainian regions coming to Transcarpathia in comparison with the tourists from abroad.

1. Kárpátaljai ismertető

1.1. Terület és földrajzi elhelyezkedés. Kárpátalja megye területe 12 800 km², a Kárpát-medence északkeleti részében terül el. A terület mintegy egyötöde hegyvidék. Részait az Erdős Kárpátok, a Keleti-Beszkidek és a Máramarosi-havasok alkotják.

Kárpátalja megye északon Lengyelországgal (33,4 km a határvonal hossza), nyugaton Szlovákiával (98,5 km), délnyugaton Magyarországgal (130 km), délen Romániával (205,4 km), Ukrajna felől a Lembergi és az Ivano-Frankivszki megyével határos.¹

1.2. Határforgalom. A szomszédos országokkal való határon számos határátkelőhely és ellenőrző pont működik, ezek közül vannak olyanok, amelyek csak vasúti teherforgalmat bonyolítanak, így a turistaforgalom szempontjából nem játszanak szerepet. Az 1., 2., 3-as számú táblázatok az Ukrajna és a szomszédos országok között működő, személyforgalmat is bonyolító határátkelőhelyeket mutatják be.

1. táblázat. Személyforgalmat bonyolító határátkelőhelyek Ukrajna és Magyarország között

Határátkelő	Járás	Típus	Forgalom	Nyitvatartás
„Tisza”Csap (Csop) – Záhony	Ungvári	nemzetközi	autós, teher	24 óras
Harangláb (Dzvinkove) – Lónya	beregszászi	nemzetközi	autós (autóbuszokon kívül)-, gyalogos személyforgalom	8.00–16.00
Kaszon (Kosino) – Barabás	beregszászi	nemzetközi	autós (autóbuszokon kívül)-, gyalogos személyforgalom	7.00–19.00
Asztély (Luzsánka) – Beregsurány	beregszászi	nemzetközi	Autós személyforgalom	24 óras
Tiszaújlak (Vilok) – Tiszabecs	nagyszőlősi	nemzetközi	Autós személyforgalom	24 óras

Forrás: www.pvu.gov.ua.

2. táblázat. Személyforgalmat bonyolító határátkelőhelyek Ukrajna és Szlovákia között

Határátkelő	Járás	Típus	Forgalom	Nyitvatartás
Kisberezna (Mali Bereznij) – Ubl'a, Ugar	nagybereznai	nemzetközi	autós-, gyalogos, személy-forgalom, teherforgalom	24 óras
Ungvári repülőtér	ungvári	nemzetközi	személy-, teher légiforgalom	24 óras
Ungvár (Uzhorod) – V. Nemecké, Felsőnémeti	ungvári	nemzetközi	autós-, gyalogos személy-forgalom, teherforgalom	24 óras
Csap (Csop) – Čierna, Ágcsenyő	ungvári	nemzetközi	vasúti személy-, és teher-forgalom	24 óras
Kisszelmenc (Mali Szelmenci) – Nagyszelmenc (V. Slemence)	ungvári	nemzetközi	gyalogos, biciklis	7.00–19.00

Forrás: www.pvu.gov.ua.

3. táblázat. Személyforgalmat bonyolító határátkelőhelyek Ukrajna és Románia között

Határátkelő	Járás	Típus	Forgalom	Nyitvatartás
„Djakove” Nevetlenfalu – Halmeu, Halmi	nagyszőlősi	nemzetközi, helyi	autós-, vasúti személy és teher	24 óras
Kistarna (Hézsza) – Tarna Mare, Nagytarna	nagyszőlősi	helyi	Gyalogos személyforgalom	8.00–16.00
Taracköz (Tereszva) – Câmpulung la Tisa, Hosszúmező	técsői	nemzetközi	vasúti személy-, és teher-forgalom	24 óras
Aknaszlatina (Szolotvino) – Sighetu Marmatiei, Máramarossziget	técsői	nemzetközi	autós-, gyalogos személy-forgalom	24 óras

Forrás: www.pvu.gov.ua.

A ukrán–magyar, ukrán–szlovák, ukrán–román határszakaszon a határforgalom a 90-es években, az országokban bekövetkezett társadalmi és gazdasági események hatására folyamatosan változó statisztikai adatokat produkált. A legszembevetőbb fordulat a járműforgalomban volt megfigyelhető. A vasúti járművek száma az 1990-es évek előtti szinthez képest jelentősen visszaesett és meghatározóvá vált a személygépkocsi-forgalom.

1.3. Közlekedés. Kárpátalja többé-kevésbé fejlett (az utak minőségétől eltekintve) köz-úri közlekedési hálózattal rendelkezik. Autóút hálózatának hossza 3,5 ezer km-t tesz ki, melynek 97%-a kemény borítású. A Csap–Kijev főútvonal köti össze Kárpátalját a szomszédos megyékkel és a fővárossal.

Ungvárról több mint 60 buszjárat indul több ukrajnai megyeszékhelyre, valamint a környező országok nagyobb városaiba.

A megye vasúthálózata 1476 km hosszúságú, ebből 785 km főútvonal, melyeknek fele villamosított. A legfontosabb vasútvonal a Csap–Bátyu–Munkács–Lemberg–Kijev. A területnek vasúti összeköttetése van Magyarországgal, Szlovákiával és Romániával.

Kárpátalján keresztül vezet az Európát és Ázsiát összekötő – Lisszabon–Trieszt–Ljubljana–Budapest–Kijev–Volográd útvonalú – 5-ös számú nemzetközi közlekedési folyosó, amely a nyugat- és kelet-európai autó-, vasút- és folyami útvonalakat köti össze. Az észak–dél irányú utas- és teherszállítási forgalmat a nemzetközi közlekedési folyosót kiegészítő államközi közlekedési folyosó – Balti tenger–Fekete-tenger (Gdansk–Odessza) biztosítja. 1996-ban a Konstanca–Bukarest–Nevetlenfalu–Csap–Kassa útvonalon beindí-

tott vasúti közlekedés Románia, Ukrajna, Szlovákia és Lengyelország között bonyolítja a nemzetközi személy- és teherszállítási forgalmat.

Az ungvári nemzetközi repülőtér utas- és teherforgalmat bonyolít. Naponta 1500 utast képes fogadni. Rendszeres járatokat indít Kijev, Donyeck, Harkov, Dnyepropetrovsk, Vinnyca, Rovno, Budapest és Moszkva városaiba. Munkács közelében a 90-es évek előtt katonai reptér működött. Ma ez az objektum nem üzemel. Az infrastruktúra-fejlesztés egyik fontos állomása lenne, ha sikerülne újra beindítani a repülőtér működését, természetesen polgári célokra felhasználva azt.

2. Turistaforgalom

2.1. Turizmus. A megye gazdag turisztikai potenciállal rendelkezik. Turisztikai vonzerjét természeti, történelmi, építészeti, folklorisztikus, etnokulturális és egyéb látványosságai és sajátosságai határozzák meg. A terület turizmusorientáltságának legfőbb alapja, hogy nem csak egyes időszakokra vonatkozó, hanem egész évben értékes és színes turisztikai programokat és szolgáltatásokat képes nyújtani. A turizmus következő fajtái a legelterjedtebbek a megyében: gyógykezelési, aktív turizmus (gyalogos-, sí-, vízi-, lovas turizmus), falusi turizmus, kiránduló turizmus.

A Hágai Nyilatkozat (1989) szerint a *turizmus* az emberek minden olyan szabad helyváltoztatását jelenti, mely az állandó lakó-, és munkahelyen kívülre irányul, s egyben jelenti azt a szolgáltatási intézményrendszert is, melyet e helyváltoztatáshoz kapcsolódó szükségletek kielégítése céljából hoznak létre.² Tehát a turizmus elválaszthatatlan, szerves része a hozzá kapcsolódó szolgáltatói rendszer, elsősorban a kereskedelmi szálláshelyek.

Kárpátalja megyében 299 turisztikai objektum és üdülőhely üzemel, összesen több mint 21 200 férőhellyel. A megyében 28 gyógyüdülő található 5062 férőhellyel, ami a turisztikai szektorból mintegy 9%-os részvételt képvisel. A legtöbb gyógyüdülő a munkácsi és szolvyai járások területén található, összesen 10, ami együttesen adja a megye gyógyüdülőinek 50%-át. Ungváron, a megyeszékhelyen mintegy 90 turisztikai szálláshely üzemel.

Kereskedelmi szálláshelyek tekintetében az ország egészéhez viszonyítva Kárpátalja jó feltételekkel rendelkezik. 1995 és 2001 között az országban átlagosan csökkent a kereskedelmi szálláshelyek száma, ugyanakkor a megyében közel 40%-al emelkedett. Az 4. táblázat a turisztikai szektor gazdasági és szociális fejlettségének mutatóit tartalmazza kárpátaljai vonatkozásban. A nyújtott turisztikai szolgáltatások értéke hrvnyában kifejezve folyamatosan emelkedik a vizsgált időszakban. Csakúgy, mint a kiszolgált turisták száma.

4. táblázat. A turisztikai szektor gazdasági és szociális fejlettségének mutatói Kárpátalján

<i>Mutatók</i>	<i>Egység</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009-re várt adatok</i>
Turisztikai-üdülési tevékenység				
Nyújtott turisztikai szolgáltatások értéke	millió hrvnya	177,0	200,0	230,0
Turisták száma	ezer fő	322,6	340,0	380,0

Forrás: Kárpátaljai Megyei Turisztikai Főosztály.

A turisták száma 1998–2001 között 60,9%-kal csökkent, majd 2002-ben ez a tendencia megváltozott és számuk 2001-hez képest 8,6%-kal emelkedett. A forgalom csökkenése az említett időszakban a kiutazó turizmus csökkenésével magyarázható.

A 2002–2008 közötti időszakban (a 2006–2007 évet leszámítva) a turistaforgalom folyamatosan növekedett, ami együtt jár a költségvetési (helyi és központi) bevételek és az infrastrukturális fejlesztésekre fordított összegek növekedésével. Adatait a 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat. Turistaforgalom és bevétel

Év	Turisták száma (fő)	Nyújtott szolgáltatások értéke (ezer forint)	Költségvetés bevételek (ezer forint)		Fejlesztésre fordított összeg (ezer forint)
			helyi	központi	
2002	160 923	53 256,9	4 579,2	5 191,2	7 814,9
2003	194 988	70 420,4	3 689,0	7 251,7	9 091,4
Növekedés	34 065 (21%)	17 163,5 (32%)		2 060,5 (40%)	1 276,5 (16%)
Csökkenés			890,2 (19%)		
2004	247 274	91 427,1	3 560,9	11 090,2	22 999,3
Növekedés	52 286 (27%)	21 006,7 (30%)		3 838,5 (53%)	13 907,9 (2,5 szeres)
Csökkenés			128,1 (3%)		
2005	305 762	115 705,0	4 430,9	13 036,3	28 089,7
Növekedés	58 488 (24%)	24 277,9 (27%)	870,0 (24%)	1 946,1 (18%)	5 090,4 (22%)
2006	374 433	134 336,4	5 689,2	15 387,8	39 954,0
Növekedés	68 671 (22%)	18 631,4 (16%)	1 258,3 (28%)	2 351,5 (18%)	11 864,3 (42%)
2007	322 646	177 023,1	7 969,9	17 322,8	44 018,1
Növekedés		42 686,7 (32%)	2 280,7 (40%)	1 935,0 (12%)	4 064,1 (10%)
Csökkenés	51 787 (14%)				
2008	431 485	249 355,1	10 421,6	24 607,7	
Növekedés	108 839 (34%)	72 332,0 (41%)	2 451,7 (31%)	7 284,9 (42%)	
Csökkenés					9 120,2 (21%)
2009*	98 038	52 416,3	2 459,7	4 405,8	
Növekedés	13 458 (16%)	2 816,3 (6%)	583,3 (31%)	533,0 (14%)	
Csökkenés					3 939,4 (41%)

* Első negyedév adatai viszonyítva a 2008-as év első negyedévének adataihoz.
Forrás: saját szerkesztés a Kárpátaljai Megyei Turisztikai Főosztály adatai alapján.

2.2. Kiutazó turizmus Magyarország, Szlovákia Európai Unióba való belépése, majd a Schengen övezet bevezetése jelentős mértékben kihatott a határforgalomra, egyidejűleg kedvezőtlenül befolyásolta legfőképpen a kiutazó turizmus fejlődését. Kárpátalja kiutazó forgalma legnagyobb részt Magyarország és a környező országok felé irányul. Ez a térség a kiutazók számát tekintve 2000-ig felülmúlta az országos átlagot, de a forgalomnak határt szabtak a határátkelőkön bevezetett szigorítások. A negatív hatások hasonló módon ismétlődnek, illetve a jövőben ismétlődni fognak Románia tekintetében is.

Ezzel együtt fontos körülmény, hogy bár költséges és bonyolult megszerezni a schen-

geni vízumot, a kárpátaljai lakosok számára mégis egyszerűbb, mint eddig, amikor csak Kijevben tudtak, valamely európai uniós ország konzulátusán ilyen vízumot kérni. Most viszont lehetőség van Ungvárott, Beregszászot schengeni vízumot igényelni. Ennek a körülménynek még kevésbé érezhető a kiutazó turizmusra gyakorolt hatása, ami a kárpátaljai lakosság korlátozott anyagi lehetőségeivel magyarázható.

A statisztikai adatok szerint 2002-ben a legtöbben (68,2%) üdülési, pihenési és kirándulási céllal utaztak külföldre. 2003-ban a kiutazók számában már 8,4%-os volt a növekedés az ezt megelőző évhez képest. Közülük nőtt azoknak a száma, akik pihenési és gyógyulási céllal utaztak és csökkent a hivatalos és üzleti útra indulóké. 2005-től a kiutazók száma kis mértékben igaz, de folyamatosan emelkedik.

A vízumrendszert kikerülendő 2007. szeptember 18-án Ukrajna és Magyarország külügyminiszterei megállapodást írtak alá a kishatárforgalom újbóli beindítására Kárpátalja és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye között. A 20 euróba kerülő kishatárátlépő a kárpátaljai magyarság szempontjából üdvözlendő, különösen a rokoni, baráti kapcsolattartás megkönnyítésében, viszont turisztikai szempontból nem jelent pozitívumot az a tény, hogy csak egy 50 km-es határsávon belüli mozgást engedélyez.³

2007-ben a kiutazó turizmus célja 0,1%-ban volt üzleti vagy egyéb munka és hivatalos ügyben végzett, 99,8% pihenés és üdülés, 0,1% pedig egyéb. A kiutazó turizmus célországai: Törökország (2501 fő), Szlovákia (2277 fő), Magyarország (1670), Egyiptom (1658 fő), Horvátország (1484 fő). Más országok vonatkozásában a kiutazó turisták száma nem éri el a 100 főt sem.

2.3. Beutazó turizmus. 2006-ben csökkent a beutazó külföldi turisták száma, viszont az ezt követő években ismét növekedés volt tapasztalható. 2008-ban közel 2000-rel több turista érkezett a megyébe, mint 2007-ben. Mintegy 71,3%-uk érkezett üdülési, pihenési és kirándulási céllal, 25,3% üzleti ügyben, 3,4% egyéb céllal.

Az érkező vendégek többsége Magyarországról, Oroszországból, a környező országokból, kisebb arányban az USA-ból, valamint más európai országból érkezett. Kárpátalja rendkívül közkedvelt úti cél, a FÁK országokból érkező turisták számára.⁴

A jelenleg is tartó gazdasági válság ellenére a helyi turisztikai szervezetek bizakodóak, mivel az itteni viszonylag alacsony árak a válság ellenére is növekvő turisztikai látogatottságot biztosítanak.

Kárpátalja földrajzi elhelyezkedése megfelelő a konferencia turizmus fejlesztéséhez. Európai közlekedési útvonalak kereszteződésében fekszik, több országgal határos, több jól felszerelt konferenciatermekkel rendelkezik, itt jóval alacsonyabbak az árak mint a környező európai országokban. Ezért gyakorta szerveznek a megye területén nemzetközi kongresszusokat, konferenciákat, találkozókat.⁵

Főleg a környező országok európai uniós csatlakozása után, Kárpátalján is megjelent a bevásárló turizmus. Ezen fajta turizmus célterülete főleg a határ menti nagyobb településeket foglalja magába. A szomszédos országokból érkező turisták (az éppen aktuális vám- és szabályoktól függően) főleg üzemanyagot, ruhaneműt és élelmiszereket vásárolnak rövid kárpátaljai tartózkodásuk alatt.

2.4. Belföldi turizmus. A belföldi turizmus dinamikája sajátos képet mutat. 2002-ben Ukrajnában Kárpátaljára a belföldi turisták 35,8%-a látogatott. A beutazó turizmushoz hasonlóan számuk 1999-ig csökkent, majd lassú növekedés következett, ami főként 2002-re volt jellemző, ekkor ugyanis az előző év azonos időszakához képest számuk 22,2%-al növekedett. 2004-ben a belföldi turizmus aránya jelentősen, csaknem felére esett vissza. Ez a bizonytalan gazdasági és politikai helyzettel magyarázható, valamint az akkori évben fellépő téli hóhiánnyal is, mivel a belföldi turisták nagy része télen síelési céllal érkezik

Kárpátaljára. 2005-től a belföldi turisták aránya fokozatos növekedést mutat, ám számuk mégsem éri el a 2003-as turistaszámot. A belföldi turisták száma a 13 járásban egyenlőtlenül oszlik meg. Többségük a hegyvidéki járásokba (rahói, ökörmezői), másrésztük főként gyógyüdülési céllal érkezik (munkácsi járás, szolyvai járás). 2008-ban 1 külföldi turistára csaknem 5 belföldi jutott (2002-ben ez a szám 8,02 volt).

A belföldi turizmus célterületei 2007-ben: 22,5% hivatalos vagy üzleti, 66,9% pihenés, kikapcsolódás, 9,9% gyógyászati, 0,7% egyéb.

A 6. táblázatból egyértelműen kiderül, hogy Kárpátalja turizmusában a belföldi turizmus játssza a legnagyobb szerepet.

6. táblázat. A turisták kategorizálása

Év	Turisták száma (vendégéjszakák)	Összesen, ebből:			Kirándulók
		Külföldi	Kiutazók	Belföldi	
2002	77 225	6 708	16 675	53 842	62 164
2003	91 054	11 339	13 881	65 834	67 566
2004	52 569	10 112	5 320	37 137	52 144
2005	63 796	14 728	7 377	41 691	45 669
2006	69 942	11 726	10 011	48 205	50 226
2007	72 970	8 985	11 465	52 529	44 098
2008	76 965	10 735	12 710	53 520	54 640

Forrás: www.ukrstat.gov.ua.

Összefoglalás

Turisztikai szempontból Kárpátalja ideális földrajzi elhelyezkedéssel és jelentős turisztikai potenciállal rendelkezik. Vonzerejét növeli a viszonylagos megfizethetőség és turisztikai szolgáltató rendszerének minden igény kielégítésére törekvő, folyamatos kiépítése és gyors fejlődése.

Kárpátalja és a szomszédos Magyarország, Szlovákia és Románia között mintegy 14 kiépített határátkelőhely, illetve ellenőrző pont biztosítja a zavartalan turistaforgalmat. Ezzel együtt az európai integrációs folyamatok érezhetően negatív hatást gyakoroltak és gyakorolnak a kiutazó turizmusra Kárpátalja és egész Ukrajna szintjén.

Kárpátalja leginkább a FÁK országokból és a környező európai országokból induló turisták körében közkedvelt úti cél. A legjelentősebb hányaduk üdülési és kirándulási céllal érkezik.

Kárpátalja turizmusában mégis a legmeghatározóbb súlya a belföldi turizmusnak van az Ukrajnából érkező turisták személyében, akik száma 2008-ban is a külföldről érkező turisták ötszörösét tette ki. Ennek egyik oka Ukrajna, mint ország, nagy mérete, ami egyben hatalmas piacot is jelent. Az is fontos körülmény, hogy Ukrajnában szinte csak a Kárpátok-hegység az a terület, ahol megfelelő körülmények vannak a téli sportok üzésére. Továbbá, a vidék ásványvízforrásokban gazdag. Az Ukrajnában fellelhető 36 különböző típusú ásványvíz közül 32 típus megtalálható Kárpátalján. Ezzel magyarázható a gyógyturizmus fejlett szintje, ami a legfőbb ásványvízelőhelyekre épül és már a szovjet érában is különösen nagy népszerűségnek örvendett.

A hitelesség érdekében természetesen nem lehet elhallgatni néhány fontos tény. Kárpátalja turisztikai kapacitása közel sincs teljes mértékben kihasználva. Ennek okát keres-

hetjük a bizonytalan gazdasági helyzetben, a társadalmi egyenlőtlenségben és a turizmus-politika összehangolatlanságában. A megyén belül nagyon egyenlőtlenül oszlik meg a turisták száma, vannak a turizmus szempontjából nagyon fejlett, és nagyon elmaradott területek. Szükség lenne a lakosság nagyobb arányú bevonására, ezzel együtt a turizmus kultúrájának emelésére.

Hasonlóan fontos feladat, hogy a Szovjetunió fennállása alatt évtizedekig szinte hermetikusan elzárt Kárpátalja, nagyobb mértékben legyen képes nyitni a nyugat felé és mindtöbb turistát tudjon erre a csodálatos tájra vonzani, ahol két világ találkozik egymással és fonódik ezer szállal egymáshoz.

Jegyzetek

1. **Tarpai J.** (2008). Kárpátalja. Turisztikai útikönyv. „Svit Uspihu” Kiadó – Beregszászi Turisztikai Információs Központ. 6. old.
2. **Kopcsay László** (2006): A turizmus marketing szemmel. Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kar, Vezetés- és Humántudományi Tanszék. Bessenyei Kiadó. Nyíregyháza. 9. old.
3. **Baranyi Béla** (2008): A magyar–ukrán határ menti együttműködés helyzete és új kihívásai. In **Baranyi Béla** (szerk.): Magyar–ukrán határrégió – Együttműködés az Európai Unió külső határán. MTA Regionális Kutatások Központja. Debrecen. 19–73 old.
4. **Marchenko Olekszandr** (2007): New opportunities of tourism development in Transcarpathien region. In. **Tarpai József** (szerk.): New opportunities for the cross-border tourism development in Carpathian Euroregion. Lira. Uzhorod. 20–29 old.
5. Kárpátalja. Szanatóriumok és turizmus. Statisztikai gyűjtemény. Kárpátaljai Megyei Statisztikai Főosztály. Ungvár. 3–34 old. (Закарпаття. Санаторії та туризм. Статистичний збірник. Головне управління статистики у Закарпатській області. Ужгород. 2008.).